

LAPS/145/2025, 20.10.2025

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta tiistai 21.10.2025 klo 12.30 / HE 118/2025 vp / Asiantuntijapyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu kannattaa lähtökohtaisesti hallituksen esityksen ehdotuksia.
- Hämmennystä herättää se ristiriita, että esityksen tavoitteena on parantaa palvelujen vaikuttavuutta, mutta samaan aikaan sillä ei esityksen mukaan ole suoria ja välittömiä vaikutuksia lapsiin.
- Sääntelyn siirtämisestä laista asetuksen tasolla herää kysymys, onko tarkoituksena se, että jatkossa terveystarkastusten ajankohtia ja sisältöä voidaan joustavammin ja nopeammassa aikataulussa muuttaa. Tämä voi heikentää luottamusta siihen, että neuvola- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut säilyvät kattavina, laadukkaina ja universaaleina palveluina.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että laajojen terveystarkastusten yhteydessä varhaiskasvatuksesta ja koulusta tietoja pyydetessä otetaan huomioon myös lapsen mielipide, ja että tietojen pyytämiseen saadaan huoltajien suostumuksen ohella myös lapsen suostumus, jos lapsen ikä ja kehitystaso sen sallii.
- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että sähköisen terveystarkastuksen sisältämistä tiedoista ja niiden perusteella tehtävistä päätelmistä tulee säätää tarkemmin. Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely tulee rajata vain välttämättömiin tietoihin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että neuvolaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa ja lasten sekä nuorten suun terveydenhuoltoa koskevia terveydenhuoltolain säännöksiä muutettaisiin siten, että laissa ei enää säädettäisi tarkoista ajankohdista, jolloin terveystarkastukset on toteutettava. Terveystarkastusten ajankohdista ja sisällöistä säädettäisiin jatkossa asetuksessa. Lisäksi ehdotetaan, että oppivelvollisuusikäisten opiskeluterveydenhuoltoon sisältyisi jatkossa Puolustusvoimien ennakkoterveystarkastus sinä vuonna, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Yli 18-vuotiaiden opiskelijoiden terveystarkastus ehdotetaan muutettavaksi tarpeen mukaan tehtäväksi. Esityksellä säädettäisiin myös sähköisestä terveystarkastuksesta, jota käytetään opiskeluterveydenhuollossa ja hyödynnetään laadittaessa ehdotusta arvioksi palveluskelpoisuudesta.

Ehdotetut muutokset perustuvat pääministeri Orpon hallitusohjelmaan, jonka mukaan hallitus päivittää säädökset neuvolan, kouluterveydenhuollon ja muiden ikäryhmälle tarkoitettujen palvelujen osalta lisäten palvelujen vaikuttavuutta. Tavoitteena on terveystarkastusten vaikuttavuuden lisääminen kohdentamalla palveluja aiempaa paremmin yksilöllisen tarpeen mukaan digitalisaation ja sähköisten palvelujen avulla. (HE s. 5.)

Jokaisella lapsella on oikeus elämään sekä henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytyksiin mahdollisimman täysimääräisesti (LOS 6 artikla). Jokaisella lapsella on myös oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista, ja sopimusvaltion tulee pyrkiä varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveystarkastuksista (LOS 24 artikla). Neuvolat ja kouluterveydenhuolto ovat keskeisessä roolissa näiden oikeuksien täytäntöönpanossa.

Hallituksen esityksessä on kuvattu muutosten vaikutuksia lapsiin ja perheisiin varsin laajasti (s. 47–51). Vaikutusarvioinnissa korostetaan vahvasti yksilöllisten terveystarkastusten merkitystä ennaltaehkäisevässä työssä. Kohdassa todetaan (s. 48), että ehdotuksella ”ei ole suoria ja välittömiä vaikutuksia lapsiin. Esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa neuvolan ja kouluterveydenhuollon sekä suun terveydenhuollon lääketieteelliseen ja hammaslääketieteelliseen tietoon sekä kasvun ja kehityksen seurannan kannalta tärkeäksi arvioitua järjestelmää määräaikaista eikä tarpeen mukaisista tarkastuksista ja seurannasta”. Vaikka sanottu sinänsä pitänee ainakin suurin piirtein paikkansa, herättää se hieman hämmennystä.

Sääntelyn siirtämistä lain tasolta asetuksen tasolle perustellaan sillä, että esityksen tavoitteena on nimenomaan parantaa palvelujen vaikuttavuutta. Kyse on muutoksesta, joka nimenomaa koskee lasten palveluita ja niiden vaikuttavuutta.

Epäselväksi jää, miksi neuvolan ja kouluterveyden tarkastuksia koskevat muutokset ylipäättään tehdään siirtämällä sääntelyä asetustasolle. Herää kysymys, onko tarkoituksena se, että jatkossa terveystarkastusten ajankohtia ja sisältöä voidaan joustavammin ja nopeammassa aikataulussa muuttaa. Tähän myös itse asiassa vastataan hallituksen esityksessä kohdassa 12 (s. 101), jossa todetaan, että asetustasoinen sääntely mahdollistaa terveystarkastusten ajankohdan muuttamisen joustavammalla tavalla kuin lakiin tehtävät muutokset eli ilman eduskunnan myötävaikutusta. Riskinä on, että muutoksia tehdään ilman huolellista vaikutusten arviointia ja vedoten esimerkiksi taloudellisiin säästötarpeisiin ja hyvinvointialueiden sopeuttamistoimiin, jolloin lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin varmistaminen jää taka-alalle. Valittu sääntelyratkaisu voi heikentää luottamusta siihen, että jatkossakin Suomessa on saatavilla ja saavutettavissa kaikille lapsille ja perheille tarkoitetut kattavat ja laadukkaat terveyspalvelut.

Sinänsä esityksellä voi olla myönteisiä vaikutuksia lapsiin. Esityksessä todetaan (s. 49), että asetustasolle sisällytettävät tarkemmat ajankohdat sitoisivat kaikkia hyvinvointialueita, jolloin alueellisesti riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut toteutuisivat jatkossa alueellisesti yhdenvertaisesti. Esityksen mukaan alle kouluikäisen lapsen tarkoista ajankohdista säätämisen asetuksella vähentäisi hyvinvointialueiden joustomahdollisuuksia voimassa olevaan sääntelyyn verrattuna. Tämän perusteella voitaneen päätellä, että esityksellä olisi lasten yhdenvertaisuutta lisäävä vaikutus.

Neuvolan ja kouluterveydenhuollon määräaikaisten terveystarkastusten lukumäärät näyttäisivät säilyvän ennallaan, vaikkakin niiden ajankohtaa on paikoin täsmennetty. Neuvolassa laajan terveystarkastuksen (4 kk) ja lääkärin yhteistyössä terveydenhoitajan kanssa suorittamien tarkastusten (4–6 vko, 8 kk) ajankohdat säilyvät niin ikään ennallaan. Vastavasti 1–6-vuotiaan terveystarkastuksien määrä ja ajankohdat näyttäisivät pysyvän ennallaan. Laajat terveystarkastusta tehtäisiin edelleen 18 kuukauden ja 4 vuoden ikäisenä. Kouluikäisten terveystarkastusten ajankohdat säilyvät ennallaan. Näyttäisi siis siltä, että terveystarkastukset mahdollistaisivat nykyisen kaltaisesti lapsen terveyden ja hyvinvoinnin seurannan ja varhaisen puuttumisen. Niin ikään esimerkiksi kansallisen rokotusohjelman toteuttaminen ei vaarantuisi.

Nykytilaan verrattuna uudessa asetuksessa säädettäisiin, että terveydenhoitaja arvioi 6 kuukauden ikäisen lapsen suun terveydentilan. 1–6-vuotiaiden suun terveystarkastuksista säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin, ja ajankohdat säilyvät kutakuinkin ennallaan. Kouluikäisten suun terveydenhuollon tarkastusten ajankohdista säädettäisiin jatkossa vuosiluokkien sijaan lapsen iän mukaisesti. Lisäksi uudessa asetuksessa säädettäisiin yhdestä lisätarkastuksesta yhdeksän vuoden iässä, joka esityksen mukaan on oikomishoidon kannalta kriittinen. Lapsiasiavaltuutetun käsityksen mukaan sääntely tukee lapsen suun terveyttä nykyistä vastaavalla tavalla ja lisätarkastus vielä parantaa niiden lasten tilannetta, joilla oikomishoidon tarvetta on.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa lapsen itsemääräämisoikeudesta terveydenhuollossa. Esi-tyksessä ehdotetaan, että terveydenhuoltolakiin (15 a § 3 momentti) siirretään aiemmin asetuksen tasolla ollut säännös, jonka mukaan oppilaan laajaan terveystarkastukseen on oikeus sisällyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella koulun opettajan tai luokanvalvojan arvio oppilaan oppimisesta, kehityksestä ja hyvinvoinnista koulussa.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jälj. potilaslaki, 7 §) mukaan alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Potilaslain säännökset sitovat myös kouluterveydenhuoltoa. Lapsiasiavaltuutettu pitäisi perusteltuna, että säännöstä täydennettäisiin siten, että laajaa terveystarkastukseen sisällytettävää arvioita pyydetessä selvitetään myös oppilaan mielipide ja jos katsotaan, että oppilas on ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenevä ymmärtämään asian merkityksen, arvion pyytämiseen tulisi saada myös oppilaan suostumus.

Vaikka 15 a §:n 3 momentissa todetaan, että opiskeluhoitopalveluissa on tehtävä yhteistyötä muun muassa oppilaan huoltajien sekä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa, kyseinen säännös ei ohjaa riittävän tarkasti pyytämään oppilaan suostumusta näissä tilanteissa. Pääsääntöisesti vaatimus suostumuksesta koskisi yläkouluikäisiä ja toisella asteella opiskelevia lapsia, mutta lapsen kykyä antaa oma suostumuksensa tulee arvioida jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja huomioonottaminen koskee kaikkia oppivelvollisuusikäisiä lapsia. Huomattakoon vielä, että huoltajan (tai lapsen) suostumuksen puute ei estä terveydenhuollon ammattilaista pyytämästä opettajan tai luokanvalvojan

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että ehdotettu sääntely ei täytä näitä vaatimuksia, vaan jättää laajan harkintavallan THL:lle terveystietokyselyn tietosisällöstä ja miten tietoja hyödynnetään.

Jyväskylässä 20.10.2025

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
juristi